

Melita Forstnerič Hajšek

Sodni stolp je bil prizorišče Literarne postaje o letos pri založbi Sanje izdani trilogiji Baba dirigentke, avtorice scenskih projektov, umetniške voditeljice, skladateljice **Karmine Šilec**. Kolosalna balkanska fikcija, Katalog in Dert - endemične pesmi so trije deli projekta, ki sestoji iz literarnega, glasbenega in glasbenogledališkega dela, navdihnjena z virdžinami, balkanskim endemičnim fenomenom zapriseženih devic, ki prevzemajo moško identiteto, opravljajo moška dela ... Večer, ki ga je moderirala **Petra Vidali**, je uvedel posnetek odlomka iz zgodbe o rojstvu Zlatka (ene od desetih zgodb v knjigi) v interpretaciji igralk **Mince Lorenci**.

Je bil interes za endemični fenomen virdžin najprej antropološki in etnološki ali je bil najprej muzikološki - za guslanje? "Seveda je interes najprej veljal ženskam, ki so prišle v polje mojega zanimanja po drugih ženskah, ki delijo podobno usodo - zapriseženo devišstvo. Virdžine izhajajo iz balkanskega bazena, od Hrvaške navzdol do Albanije, skupno jim je to, da so v prostoru, kjer je še danes ohranjena oblika homerskega pripovedništva - guslarstva. Ta podoba v geografskem, zgodovinskem polju je velika motivacija za razmišljanje o tem, kako naracijo o teh ženskah in glasbeni fenomen povezati. Že od nekaj rada prinašam teme, povezane z ustvarjalnostjo žensk in drugimi fenomeni. Veliko opazujem in izkoriščam v glasbenem smislu družbene okoliščine, ki so jih denimo prinašali celibatnost oziroma ideja o devištvu, redovnice, življenje v klavzuri. Virdžine so prišle do mene po tej interesni liniji, ne, ker bi po spletu vtipkala 'virginity' in dobila porno strani in 'sworn virgins'. Ta interes je nekaj časa zorel v meni, vzgib za knjige pa je še neke drugje," je dejala Karmina Šilec.

Veliko tega je naštudirala na Harvardu, kot je povedala **Danili Žuraj** dva dni prej na literarnem srečanju s Karmino Šilec v Račah. Avtorico je zanimalo bistveno več od kratkih, populističnih zapisov na spletu. Temo raziskave tega fenomena je prijavila kot svoj projekt na Harvardu, sicer ne kot znanstveno raziskavo, ampak kot glasbeno-scensko delo. Univerza Harvard je tako bogata z vsemi gradivi in literaturo, da je področje interesa bilo mogoče širiti v neslutne širine. To, da balkansko epiko lahko najbolje naštudiraš na prestižni ameriški univerzi, je res neverjeten podatek. Matija Murko (1861-1952), znani jezikoslovec z Destrnika, je v Parizu v 30. letih prejšnjega stoletja srečal znamenitega harvardskega raziskovalca Milmana Parryja in mu svetoval, da gre na Balkan, če želi spoznati homersko epiko. V oddelku za helenistične študije na Harvardu

LITERARNA POSTAJA MARIBORSKE KNJIŽNICE

Ne kot laična antropologinja

Karmina Šilec v Sodnem stolpu o trilogiji Baba: "Politična korektnost je izmojstrena do absurda. Ni več humorja, ni več cinizma, vse začimbe vsakodnevne komunikacije izginjajo"

je na stotine metalnih plošč guslarjev s celotnega Balkana, ki sta jih snemala po celotnem Balkanu Murko in Parry.

Guslarstvo še živi, odvijajo se celo festivali in ženske lahko že guslajo. Gusle so alter ego inštrument, zelo blizu človeškemu glasu in imajo status svetega. Kar je sveto, je seveda rezervirano za moške, zato guslark ni bilo veliko, je povedala Karmina Šilec. Nekaj pa jih je bilo, predvsem slepih ali virdžin.

"Baba je super muzičarka, izjemno pametna in dobro piše"

Vseh deset zgodb v Kolosalni balkanski fikciji ne tematizira virdžin, temveč položaj ženske v družbi, ki živi v nekem drugem registru, žensk, ki so mejne, ki imajo "cross-dressing"

navado. Družbeni spol virdžine je moški, zaradi razlogov, ki so različni: vendeta - krvno maščevanje, dogovor pred rojstvom, vdovstvo, odpoved dogovorjeni poroki in zaveza devištvu, odhod v vojsko namesto brata, zaradi patrilinarnega običaja, da se lahko deduje samo preko moškega potomca, in če ga ni bilo, je to prevzela ena izmed hčera. Kot je dejala moderatorica, je ob guglanju pojma virdžine in gledanju banalnih filmčkov, televizijskih posnetkov o njih, ugotovila, da ji je posnetek virdžin "vzel vse, kar ji je knjiga dala". Fenomen so različni mediji že tako eksploatirali, da ne vemo več, kaj je res in kaj fikcija.

"Ljudje se radi oziramo po drugačnosti, radi smo hodili na freak šove, si ogledovali siamske dvojčke, pritlikavce, velikane, bradate ženske, v človekovi naravi je, da si s tem povzdiguje svojo samopodobo, malo pa se tudi naslajamo ob nesreči drugih. Mi, zahodnjaki, tudi radi raziskujemo in si prilaščamo razne teme. Pod vtisom byronov in romantičnih avtorjev, ki so slikali neko podobo o Balkanu, pa tam nikoli niso bili, je bilo odvzeto precej primarnega, avtentičnega tudi vird-

žinam. Družba večinoma ni vedela, da so virdžine zaprisežene device. Od malega so jim povezovali prsi, le ozek krog družine je vedel, ker je pred njimi naredila zaprisego. Fizionomija virdžin je taka, da ne moreš verjeti, kako so se jim obraz, izraz, glas - ker so strastne kadilke (sicer so lahko ženske kadile le, ko so bile vdove) - spremenili," je dejala Šilčeva.

Zakaj se ženska lahko prebije le, če stoji v moške čevlje, je bilo logično vprašanje avtorici. Ena od kvalitet knjige je, da nikjer ne prebije meje, da bi bila preveč avtobiografska. Pripoved je ves čas prvoosebna, vseeno pa je eksplicitno osebno in intimno dozirano zelo diskretno. V dirigentskem poklicu je ta občutek še močnejši. "Zdelo se mi je, da imam pravico zdaj, ko gledam že skozi retrovizor, govoriti o tem, kaj je pomenilo biti v poklicu, ki je še zmeraj precej kalifatski. Dirigiranje je še zmeraj izjemno moška domena, zmeraj sem bila edina v vseh žirijah. Bolj ko se dviguje kakovostna piramida, manj je žensk na vrhu." Način, kako delovati, da bi lahko bila v moškem poklicu uspešna, je edinole z moškimi sredstvi. Virdžina se povezuje s tem načinom, kako ženska najde obliko vključenosti v javnem življenju. Čeprav so virdžine s svojo izbiro dobile pravice, ki gredo moškimi, pa to ne moremo imeti za emancipatorično prakso. Tudi odnos do virdžin do žensk je precej paradoksalen, grob, prav poudarjeno šovinističen. Ne gre za opolnomočenje žensk, hkrati pa tudi gre. Vprašanje, ali so ga pridobile, ker so performativno nosile moški spol skozi oblačila ali so dobile privilegiran spol, ker so bile device, nas navezuje na to, da se je v religijah podaljevalo devištvu čudežno moč.

Se je v tem času zgodil tak obrat v družbi, da bodo moški počasi vstopali tudi v ženske čevlje? Zagotovo so se krasne družbene spremembe dogajale v zadnjih letih, a spet se hitro vra-

SLOVENSKI KNJIŽNI SEJEM

Še enkrat brez pravega knjižnega sejma

Predsednik upravnega odbora Slovenskega knjižnega sejma dr. Miha Kovač pravi, da je odpoved sejma že drugo leto zapored izjemno boleča za nekatere založnike, direktorica in odgovorna urednica Založbe Pivec Milena Pivec pa, da je v tem trenutku odpoved skoraj olajšanje

Petra Vidali

Letošnjega 37. knjižnega sejma, ki bi moral biti med 23. in 28. novembrom v Cankarjevem domu, ne bo. Petnajsti člen odloka o začasnih ukrepih za preprečevanje in obvladovanje okužb s covidom prepo-veduje vse javne prireditve, tudi sejme. Upravni odbor Slovenskega knjižnega sejma, ki ga vodi dr. Miha Kovač, je tako razglasil, da sejem v živi obliki odpade. Knjižne novice si bo možno

ogledati virtualno, na spletu, in jih preko spleta tudi kupiti.

Miha Kovač je v izjavi za Radio Slovenija ob tem rekel, da bodo posledice tega pomembnega dogodka za založništvo občutili predvsem "nekateri manjši ali srednje veliki založniki, ki jim je sejem izjemen vir prihodka. Zdaj ga že drugič ne bo in to je zanje izjemno boleče." Poudaril pa je tudi, da je odpoved dogodka neugodna tudi za

Obiskovalcev je imel sejem vedno dovolj. Foto: Robert BALEN

ti, kako bi v teh razmerah sploh lahko imeli sejem, kakršne smo poznali v Cankarjevem domu."

sam Knjižni sejem. "Ko je neki dogodek dvakrat odpovedan, je vprašanje, kaj se potem z njim zgodi tretjič - ali sploh še ima občinstvo, ali sploh še ima zanimanje? Upam, da bomo lahko to naslednje leto preizkusili in se uspešno kot sejem vrnili."

Milena Pivec, direktorica in odgovorna urednica "srednje velike založbe", Založbe Pivec s sedežem v Mariboru, je na vprašanje, ali je odpoved sejma za njih boleča, odgovorila na prvi pogled presenetljivo: "Za nas je odpoved sejma skoraj olajšanje. Ne znam si predstavljati

Ob dopoldnevih je bil na sejmju običajno otroški živžav. Foto: Robert BALEN

Milena Pivec: "Tako kot se spreminja izdajanje in branje knjig, se spreminjajo tudi obveščanje o knjigah, plasiranje in prodaja."

Na vprašanje, kaj pomeni za založbo izpad dohodka, ki ga uspešno izveden knjižni sejem vendarle prinese, odgovarja: "Na ta dohodek smo seveda računali. A tako kot se spreminja izdajanje in branje knjig, se spreminjajo tudi obveščanje o knjigah, plasiranje in prodaja. Mislim, da bomo tudi v postcovidni prihodnosti morali najti neko novo obliko sejma."

Njihova založba ne živi (samo) od subvencij za izdaje knjig in prodaje knjig knjižnicam, poudari, ves čas in vse leto iščejo nove prodajne poti. Seveda tudi za Slovenski knjižni sejem angažirajo vse moči, kar pa je v obdobju, ko založniki zaključujejo letni program, še posebno naporno. Prednovoletni termin je gotovo komercialno blagodejen, logistično pa manj. Vprašljiv se ji zdi tudi dosedanji programski koncept sejma. Med drugim se, sicer vesela, da obsejemske prireditve so, sprajhuje, zakaj je treba program tako zelo natrpati.

Meni, da bi lahko bila perspektiva v več manjših sejmih v različnih terminih. V Ljubljani se ta koncept počasi že uveljavlja, vendar bi bilo ob časovni razpršenosti treba upoštevati tudi geografsko. Več sejmov na več lokacijah torej.

čamo nazaj, kar skrbi. Demokratičen vstop vseh teh nekoč deprivilegiranih je zdaj agenda povsod - od ljudi različnih barv kože do vseh drugih odriženih skupin. Zdaj se vse obrača že v drugo, pozitivno diskriminacijo, ki ne dela usluge, ker še zmeraj bela moška dominacija prevladuje. Dokler ne bo odpravljena razlika med družbenimi, ekonomskimi razredi, ne bo bolje, je prepričana Karmina Šilec. Kako pa je bilo na Harvardu? Politična korektnost je tam izmojstrena do absurda, inhibira vsako spontanost. Ni več humorja, ni več cinizma, vse začimbe vsakodnevne komunikacije izginjajo, pravi avtorica Babe.

Moderatorica je bila ob branju prepričana, da je vsako izmed viržin avtorica v živo srečala, predstavljala si jo je z avtodomom na Balkanu po teh balkanskih poteh. "Nisem hotela postati eden izmed tistih laičnih antropologov, ki hodijo po Balkanu s kamero. Nisem hotela prevzeti našega načina osvajanja vsega, kar se osvojiti da, in potem vse strpati v nekakšno folkloro Balkana. Brez neke žive izkušnje prostranih planot, kjer so živele, brez vonjev, neba, brez črnih oblakov Durmitorja pa tudi ne bi hotela biti. Ta privilegij sem morala okusiti in sem šla, se pogovarjala, a ne na romantičen način Indiana Jonesa."

Kako je nastajala trilogija? "Najprej sta bila glasba in ustvarjanje glasbeno-scenskega projekta. Ker zmeraj vzporedno ustvarjamo vizualni svet projekta, odrsko razmišljanje, sem potrebovala tekst za to glasbo. In nastale so endemične pesmi. Potem sem vizualizirala projekt, razmišljala o operi, v kateri pa je več naracije kot v mojih drugih delih. Začela sem si beležiti like, zgodbe in nastale so pripovedi.

Karmina Šilec na predstavitvi v Sodnem stolpu Foto: Nataša KONEC

Knjigi Katalog in Kolosalna balkanska fikcija sta bili do lani skupaj nametano gojišče idej, ki sem jih naknadno brutalno ločila na dve polovički. Zato svetujem, naj bralci začnejo z zgodbami, ki najbolj vznemirijo. V Katalogu pa dobi bralec nekakšno potrdilo."

Začelo se je torej s poezijami, ki so postale glasbeno delo Dert. Ideja guslarstva je taka, da gre za velike epe o junakih, materah, ki jočejo za sinovi, in ženah, ki so ostale za mrtvimi junaki. Besedilca je poslala uglasbit po guslarskem principu finski skladateljici **Tellu Turkka**. Dert je emocionalni izliv duše na Balkanu, ko običajno razbijajo kozarce. Cel cede so posneli v času najhujšega lanskega lockdowna, tako da so vse pevke svoje parte posnеле na pametne telefone. Posnetke so z veliko truda in časa zložili v album, ki je odraz izjemne povezanosti vseh sodelujočih.

Knjige so napisane z izjemnim, zelo redkim občutkom za pisavo, je dejala moderatorica. Ker misli, da dober pisec ne postaneš čez noč, si predstavlja, da je imela Karmina Šilec vsaj drobne zabeleške že leta skrite v računalniku. Avtorica pravi, da ne, kar je pisala, je lani med koronsko zaporo izročila **Mojci Redjko**. Prebrala jih je v enem dnevu in rekla 'dokončaj'. Hvaležna ji je za to.

Zakaj naslov Baba? Na poti do naslova so bili dvomi o slabšalnosti izraza. V večini kultur - od Južne Afrike, Koreje, Indije do Japonske - najdemo ta izraz. Največkrat je v pomenu oče, dedek, moški član družine. Če je baba del imena, je običajno častna funkcija, kot je sai baba. Če pa je povezana z žensko, je običajno jaga baba, stara baba, grda baba ... V obeh sploh je zastopana, a pri moškem ima časten pomen, pri ženskem pa slabšalen. "Baba je super muzičarka, izjemno pametna in dobro piše," je sklenila moderatorica.

Bi avto takoj?

5 GARANCIJE
NA BATERIJO

Povprečna poraba goriva: 1,383 – 7,816 l/100 km, emisije CO₂: 31,40 – 181 g/km.

Emisije onesnaževal zunanega zraka iz prometa pomembno prispevajo k poslabšanju kakovosti zunanega zraka. Prispevajo zlasti k čezmerno povišanim koncentracijam prizemnega ozona, delcev PM₁₀ in PM_{2,5} ter dušikovih oksidov. Šilke so simbolne. Akcija velja do razprodaje zaloga. Več informacij vezanih na akcijsko ponudbo je na voljo pri pooblaščenih prodajalcih vozil Hyundai. Pogoji garancije in podatki o specifični porabi goriva in emisijah CO₂ so na voljo na www.hyundai.si. Kupci ste v raziskavi QUDAL (Quality MEDAL) terenskim in mestnim vozilom Hyundai podelili priznanje Najvišja raven kakovosti na slovenskem trgu. Vir: <http://qudaLcom/SLOVENIA-621KD78> in <http://qudaLcom/SLOVENIA-620XM14>. Izdajatelj si pridržuje pravico do tiskarskih napak. Šilke so simbolne. Več informacij je na voljo pri pooblaščenih prodajalcih vozil Hyundai. Pogoji garancije in podatki o specifični porabi goriva in emisijah CO₂ so na voljo na www.hyundai.si.

HYUNDAI